

וינודים והשתחוויות

רצוני ליחס בזה את הדיבור לנושא הוינודים והשתחוויות ביום היכפורים בהקשר לעניין של יוכהנים והעם העומדים בעורה כשהיו שומעים את השם הנכבד והנורא מפורש ווצאת מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה היו כורעים ומשתחוים ומודים וופלים על פניהם".
הדברים שאומר ייראו לכם, אloi, בדברי חסידות אולם באמת אינם דברי חסידות.

בסוגיה במסכת שבועות דף י"ג עמי אמר מדבר על המחלוקת שבין ר' יהודה ורבי בעניין, אם ליהודי מומר שלא עשה תשובה יש כפירה ביום היכפורים ואם לאו. רבים מהראשונים סבורים, כי הרמב"ם פסק כר' יהודה והיינו שבמקרה זהה ישנה כפירה למומר שלא עשה תשובה מפני שהיום הזה בכללו מכפר גם לשאים שביתם. בგמרא מובאות הסברות השונות של ר' יהודה ורבי ובין השאר נאמר שם: "לא יהא יומם היכפורים מכפר אלא אם כן התענה בו וקרוא מקרא קדוש וכוכו" ועל זה אומר רשי"י על אתר (בהתבסר המשמעות של קריאת מקרא קדוש): "לא קראו מקרא קדוש: לא קיבלו בברכותיו לומר מקדש ישראל ויום היכפורים". והנה הדבר הזה תמורה מאד: האם משום שלא אמר ברכות בנוסח של "מקדש ישראל ויום היכפורים" הוא נשאר בחזקת מומר שלא עשה תשובה ואין לו כפירה ביום היכפורים? ואנמנם רבנו תם אומר שם בתוספות "ויאין נראה" וمبיא שם את נימוקו "דלא אשכחן ברכות ביום היכפורים דליהו דאוריתא" ומביא רבנו תם הסבר אחר לבתו של "לא קראו מקרא קדוש". על כל פנים כאשר מעיניים היטב בדברי רשי"י אפשר למצוא הסברים נאים מאד לדקוקים או לדקוקים המפוזרים בדברי הפניות שלנו. הדברים נעשים מובנים יותר.

הכהן הגדול היה אומר "אגא - חטאנו, עוז, פשעו לפניך ענק בית ישראל - אנא - כפר נא לחטאיהם ולעונת ולפשעים שחטאו ושבו ושפשו לפניך ענק בית ישראל כתוב בתורת משה עבדך מפי כבודך, כי ביום זהה יכפר עליהם אתם מכם מכל חטאיהם לפני ה'", והנה אפשר לשאל: לשם מה צריך הכהן הגדול להזכיר בדבורי, כי בתורה כתוב וכי ביום זהה וכו' ולצטט את הפסוק כלו וכו' לא היה די בזה שהכהן הגדול יתמצת קצת את דבריו ולא יזכיר בנוסח על כך את העניין של "כתבוב

אנו מביאים להלן מדבריו של מרן הגריד סלובייצ'יק על פי קללות שהומצאה לי מאחד הרבניים תלמידיו של הרב.

הדברים שנשמרו בקללות נאמרו באיזיש והם תורגמו והותקנו לopus על ידי לא הצלחתי לאנו לבדוק את מועד אמריותם של הדברים. ונאה לי, כי הדברים המתפרטים כאן אינם אלא חלק ממשחה הרבה ויתר שכלה גם את הנושא של ברכות כתנים ועוד עניין הכלכה. **משת קרונית**

בתורת משה עבדך וכו'! לשם מה הצעיטות מדברי התורה?.

ויעוד דבר: אנו בתפלתנו שלנו אומרים: "אלקינו ואלקי אבותינו מחול לעונתינו ביום הכהנים הזה" - לשם מה צריך לפרט ולומר "ביום הכהנים הזה" וכי לא היה די בכך אילו אומרים הינו "אלקינו ואלקי אבותינו מחול לעונתינו - מטה והעבר וכו'"! ולשם מה ומדוע שוב באים ציטוטים של פסוקים מן המקרא? וכי בתפילה שלנו לפני הקב"ה צריכים אנו לצטט לפני, ביבול, פסוקים ולומר כל פעם "כאמור", "ונאמר" ועוד פעם "ונאמר"?

הסביר של כל השאלות האלו הוא כזה: כאשר עומד היהודי לפני הקב"ה ביום הכהנים וمبקש כפרה, סליחה ומילאה על חטאיו צריך הוא לומר בפירוש, כי בקשנו מאת הקב"ה היא שיכפר לו הקב"ה על ידי עיזומו של יום הינו, להdagש כי עיזומו מהותו של יום הכהנים הוא העניין המכפר. מבקש היהודי מילאה לעונתינו באחד הימים בשנה - יספיק אם יאמר "מחל לעוני" או בדומה לכך. אולם המבקש כפרה ביום הכהנים צריך לידע בבירור, כי מבקש הוא כפра בזכות עיזומו של יום - "מחל לעונתינו ביום הכהנים הזה". רוצחים אנו, כי הקב"ה יכפר לנו בזכות הקדושה והגדולה הרוחנית שקבע והבטיח לעיזומו של יום הזה במיוחד. והם הם הדברים שאומר רשי"י (במסכת שבאות יג:) בעניין קריית מקרה קודש" ש"לא קיבלו בברכותיו לומר מקדש ישראל ויום הכהנים". פירוש דבריו של רשי"י הוא שאמנם המתפלל התוודה וביקש מילאה וכפירה אלא שלא הדגיש בבירור ובמפורט שבקשו את הכפירה תבוא בזכות עיזומו של יום" ומשום כך - סובר רשי"י - כי הוידי זה לא נאמר נכון.

אמנם כך הוא הדבר בכל מקום שאנו פונים בפיוטים. הנה למשל ה"תפלה זכה" (ואני ממלייך בפניכם מאד שלא לדלג על תפלה מרגשת זו. תפילה זו מוסיפה הרבה לעצם הרגשות קדושתו של יום הכהנים. "תפלה זכה" היא תפלה נחדרת. היא משקפת ומבטא את הנזקף ואת השקפת היום הקדוש. התפלה זו מתחרה לא רק על ידי בעל חי"י אדם, כי אם על ידי הרבה קדמוניים ובעל חי"י איש ישראלי שהשלים והתקין תפלה זו). מחברי "תפלה זכה" מציגים, כי אל לא לאייש הישראלי לבקש את כפרתו ביום הכהנים בחינוך וכайлו בבחינות מתנת חינם. את הכפירה צריך לבקש בשם כחו וזכותו של עיזומו של יום. ובכן - מהו ה"מכפר" ביום הכהנים? - הוו אומר: עיזומו של יום. וכך פוסק הרמב"ם ש"עיזומו של יום הכהנים מכפר לשבים שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם (הלכות תשובה פ"א;ג). אלא שענין חשוב זה בסיסו של יום הכהנים אינו צריך להיות מודע לנו מחתמת "لومדות" כי אם מחתמת הצורך לבטא ולהdagש בשעת תפליתינו ווידיינו.

ומעניין: אנו אומרים "כי ביום הזה יכפר עליכם וכו'" ויש לדיבק באות "ב" של המלה "ביום". האות "ב" משמשת בלשון הקודש כדי לבטא את המושג של "במשך" וכאשר אנו אומרים "מחל לעונתינו ביום הכהנים הזה" ייתכן הפרש כי "ביום" ממשו - במשך היום הזה. אולם יתכן גם לפרש את המלה "ביום" כי

שהאבן עוזרא והרמב"ם (ב"מורה נבוכים") מוכרים את עניין "בי הכללי" ככלmor "באמצעות" ו"על ידי" היום הזה. לאו דווקא משך היום כי אם באמצעות ועל כדי עיצומו של היום.

ה"בית הכללי" הזה יש לו משמעות וחשיבות מיוחדת ביום הכהנים. - "מחל לעונתינו ביום הכהנים" - פירוש הדבר שאנו מבקשים מהקב"ה למחול לנו בכח עיצומו של היום - בכך קדושתו וסגולתו.

והנה עניין נוסף: התוספות ביוםא מצטטים דברים מהירושלמי. הרי הכהן הגדול היה מזכיר את השם שלוש פעמים בכל אחד מודיוו: אני, השם חטאנו, עוז, פשעו לפני עמק בית ישראל; אני בשם כפר נא וכו'; כי ביום הזה יכפר עליכם - לפני ה!

אומר הירושלמי, כי בתחלת הוודייה היה הכהן אומר בלשון "אנא השם בהא" הידיעה. בפעם השצעיה היה הכהן הגדול אומר בוידייוו, "אנא בשם". לכאורה קשה לתפס כיצד מתאים הבטווי "בשם" לדברי הוודייה וענין זה התייחס משביר (ובאחרונה כאשר עיניתי בדף "שולחן ערוך" של בעל ה"תניא" מצאתי שהוא מפרט ומהנה את המנהגים כפי שהם נזכרים במחוזרים כולם וסבירו כי אמרות הדברים על ידי הכהן הגדול הייתה: א) השם בשם (וגם השם) ב) השם בשם (וגם השם) כ) באמירה הרואה יshaw קשר חזק בין "אנא" ו"השם" מפני שינוי כאן בקשה נרגשת של המתוודה אל הקב"ה, כי קיבל בראצון את תפלו וודיוו של החוטא - אני השם! אולם באמירה השנייה מן הזרוך לדיוק ולשים פסק אחר מלת "אנא" (אנא, בשם) והיווצר מכך והוא שהמתוודה מבקש כי "בשם כפר נא" והוא "ב" הוא "בית הכללי" בדומה למה שמצוינו בפסקוק "כי ביום הזה יכפר עליכם" כלומר: באמצעות, על ידי. (בדומה לכך היה האמירה של "אנא בכח גודלת ימינך" שבה ה"ב" של "בכח" היא "בית הכללי" הינו על ידי כח גודלה ימינך). אף כאן בוודייה הכהן הגדול ביום הכהנים יש באמירה השנייה של "אנא, בשם" בקשה ותחינה להקב"ה כי יכפר ויסלח בכח השם הגדל והנורא. כאן הדבר המכפר הוא - השם ואילו קודם לכך הראינו, כי הדבר המכפר הוא עיצומו של יום.

לכאורה יש כאן תורתו דסתורי אולם הנכוו הוא לומר שאם מצד אחד הדבר המכפר הוא עיצומו של יום ואילו מצד שני הדבר המכפר הוא השם הנכבד והנורא הרי המסקנה הנכונה היא שעיצומו של יום והשם הנכבד והנורא הם הינו כך: קדושת השם הגדל היא עיצומו של יום.

האמת היא, כי ההקבלה וההשוואה הזו לא הייתה על דעתו אילמלא שנדמן לי לעיין בספר החסידי "בני יששכר" לר' אלימלך צבי מדינוב ומצאתו שם אסמכתא רבה לסבירתי. העניין הוא, כי גודלי החסידות נהגים היו מאו וمتמיד להשתמש בביטויי "יום הקדווש" במקומות "ימים הכהנים". וכך נהגים היו גם המוני החסידים הפשוטים. ה"ליטוואקים" שננו משתמשים היו בביטויי "ימים הכהנים". כאשר נסיתתי איזה פעם לדובב איזה יהודי מיוצאי גליציה מצאתי שהוא נקב

שהרבנים הגאנונים שלוחי אגראות הברכה מדגישים את תחילתם של דבריהם: קדושת היום היא עיקר בקשתו של היהודי בתפילה يوم הקפורים, כי יחד עם קדושת היום באה גם קדושת השם והרי זה הדבר המכפר. כך ראו גדולי ישראל את עניינו של יום הקפורים.

והנה אכן עומדת בפני עצמה קושיה משונה. יודענו כי בעצם אין כאן קושיה כלל אלא שאין לי תשובה ברורה. על כל פנים קשה לנוכח בדיקת התשובה.

היהודי שלנו אומר במשך יום הקפורים עשר פעמים את דברי הוויידי. מдин הגמרא כרך עניין אמרת הוויידי ייח' עס התפילה, כפי שבאמת אנו נהגים. שלית היצירור אומר דברי ווידי באמצעות התפילה לפני ברכת קדושת היום - מחול לעונתינו ביום הכהנורים הזה וכוי והיחיד אומר דברי ווידי בסוף תפילתו. אולם הוויידי לעולם הוא צמוד לתפילה, לכל תפילה. וכך נשאלת השאלה: הרי אנו פוסקים שתפילת ערבית היא רשوت אלא נהוגים לפי דברי האלפס "שבכשו קיבלו עליהם חובה" ואם לפה סברא זו נלך היינו שמדינא ערבית היא רשות - מהו דין של הוויידי האם מדינא הוא חובה או רשות? (השאלה בזודאי שאינה ריאלית שהרי דרכנו לראות בתפילה ערבית חובה ולמעשה אין מקום לכך הקושיא. אנו מדברים אכן על הצד העקרוני שבדבר). כאשר תפילת שמונה עשרה בערבית היא בעצם איך ורק על הצד העקרוני - היש לנו חובה או רשות. על שאלה לא שלאה זו יכולנו לשנות - מה בעניין הוויידי - היש לנו חובה או רשות. להסביר אך ורק, כי עניינו של יום הכהנורים שונה הוא מכל שאר ימות השנה והדבר משתקף בנסיבות האיחולים שהיוABA מארי והסבירים צצ'ל מקבלים בזמנינו הימים הנוראים ושעליהם דיברתי קודם. לי נראה שלענין יום כיפור ישנים שני סוגים חובה לגבי התפילה. ראשית כל ישנה ביום כיפור חובת התפילה בכלל יום בשנה. זה, לאחר ככלות הכל, יום אחד מימות השנה שבו צריך היהודי להתפלל שלוש פעמים ביום (ובתוך זה ערבית ברשות). ושנייה - נראים הדברים שהוудויו שלעצמם מהווה תפילה. לאיש המתודזה ישנה חובת תפלה מיוחדת. בעל "הלכות גדולות" מונה בתוך התראייג' מצות את חובת התחנונים על סמך הפסק של "יוחל משה את פני ה' אלקיו וכור'" וזה מפני שהתפילה מלאה את הוויידי והוא בכלל דרכי התשובה ("ירדך תשובה הורית"). יש לנו הבחינה של בקשת סליות כפי שאנו וגילים בהן.

מן הסליות ובמה הוא שונות מהתפלות הרגיליות - בזה שהסלילות נאמרות ביום הכהנורים, בתעניות ובכל יום של כיפור עוננות.

חייב תפלה בזמן ותשובה אינם בבחינת חובת גרא לאkos מצווה (אל ננתעלם מכך שכאר הפסק אומר "יוחל משה את פני ה' אלקיו"). הכוונה היא לאربعים יום וארבעים ליליה). זהה הלכה הקשורה ליום, לעיצומו של יום. יום הכהנורים יש בו הסגולה של יום תפילה, יום אידיר בשנה. הפיטנים שלנו קוראים ליום הכהנורים "יום חיננא דענינו" שבו גם משה רבנו ביקש מהקב"ה דברים הרבה. והוא היום שעליינו אנו קוראים "דרשו את ה' בהימצאו, קראוו בהייתה קרוב". יום הכהנורים הוא יום תפילה מובהק. זהו היום שבו כל ישראל עומדים כל היום

(ואפילו לא היה בעצמו שומר תורה ומצוות) בשם "יום הקדוש". כלעכמי, הרי ידו לכטם, כי שיקד אני ל"מתנגדים" אולם דעתך היא שמדובר החסידות האמיתיתים ידעויפה מה שאמרו. ובכן - עיצומו של יום הוא הבטוי הנאמן של השם הנכבד והנורא. סגולת היום לכפר על חוטאים נובעת מכך. וכך אמר הכהן הגדול בויזדיו - "אנא שם, כפר תא". והיכן אמר הקב"ה (כתבו בתורתך) כי השם מכפר בתורת כל עז שיכל הכהן לומר "אנא, שם כפר נא? - "לפנין ת' מטהרו". קדושת השם הנכבד והנורא שיוצאה מפורש מפי הכהן גדול הוא עיצומו של יום המכפר.

מAMILא, נראה לי כי החובה שצריך כל יהודי להשתחוות בעורה כשהוא שומע את השם יומא מפורש מפי הכהן גדול קיימת אך ורק כאשר השם המפורש נזכר בתורת המכפר. בוויזדיו של יום הכהנורים נזכר השם המפורש בתורת המכפר. שלוש הפעמים שבהם הכהן הגדול אומר מפורש את השם היי בשעת וידוי וכאשר אמר (בשניהם) "אנא, שם" הרי כמובן שהוא על הזהות של קדושת השם הנכבד והנורא עם עצומו של יום. לכן צריך היה העם בעורה להשתחוות. אולם כאמור אמר "להי חטא" ולא היה האמור קשורה בעניין של וידוי לא היה מקום שבס העם בעורה השתחוות ומספיק היה בזה שענו ואמרו "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". כל הלכת ההשתחוות היא הלכה של וידוי. ואמנם הירושלמי (בסיוף) מעיר על מה שנאמר כי "היו עומדים צופים ומשתחוים רוחחים" כי הנימוק של השתחוות ברוחחה הוא "שלא ישמע אחד בויזדיו של השני". מקום שיש וודוי יש השתחוות. וכאשר הכהן הגדול אומר "להי חטא" ואין שם וודוי - מミלא אין שם השתחוות ורק אמרה של העם "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

אמנם יש שיטות ראשונים אחרות ולפייה כן הייתה השתחוות בשעת אמרת "להי חטא" ונימוקם הוא שככל עשרה השמות שהכהן הגדול אומרים ביום הכהנורים באים לצורך כפרה ואינם קשורים לעניין וידוי ולקביעת הקרןנות (אחד לה' ואחד לעוזל) - ויש צורך לומר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

ברצוני להוסיף כאן עוד דבר: בשולחן ערוך אומר הרמ"א (בגהה) כי לפני ראש השנה צריך כל אדם לשולח לחבירו אגרות ברכה ואחרולים של "לשנה טוביה וככנתבו ותחתמו" ודברי הרמ"א הם מנהג נפוץ בישראל. ואני, כד הוויא טלייא נהוג הייתי להציג באגרות האיחולים הרבים שהיה אבי מורי מקבל וכן התייחס ראה הרבה אגרות אלה שהיו מקבלים הסבא ר' חיים מריסק וכן הסבא (מצד אמא) ר' אליהו פרוזינר שהיה קדוש וחסיד גדול ועמדתי על כך שבדרכך כל באגרות שכנתבו לפני ראש השנה היו הרבנים כתובים בלשון המקובלת של "יכתב ויחתום בספרון של צדיקים גמורים לאלטר לחaims טובים וכי וכו'". כל רב ביד המליצה הטובה עליו. אולם באגרות האיחולים שהיו נשלחים אלABA מר' ואל שבטי-זקנינו לכראות יום הכהנורים היה הנושא שונה ובערך כך היה: "לקראת יום העצום הקדוש הריני מברך את כניר בקדושת היום, בהשראת השכינה ובכפרת העון. ה' יקבל תפלتنا ובקשותינו. - - - ולבסוף: גמר חתימה טוביה". מהניסיוחים האלה בולט היה

גם בעת שעיבוד מצרים נאנו ונאנקו בני ישראל מקשי העבודה ושועותם אל האלקים היתה צריכה לעליה מיוחתה והאלקים רחם עליהם - "ויתעל שועותם". הדבר הראשון שצורך היהודי לבקש בבואה לבית הכנסת בלילה יום הכיפורים הוא שלתפלתו תהא עלייה והתעלות. אל ישך ארצתה מכוח כובד המשיכה. תתרומם אמרתו מעלה. הדבר השני שהוא אומר ממחמת בוקר לאחר שכבר עברו עליו הרבה שעות של ענווי, צום ורבי תפלה ולאחר שהתעלה במקצת מכח קדושת היום הוא "ויבוא שועתנו מבקר". כבר אין אנו מבקשים את עצם הרשות להיכנס בתפלה, כי אם שהקב"ה יקשיב וישמע לתפליינו. שתי הלכות ישן בתפלה: הקב"ה עבר האדם לטהרו - היא מצוחה גם **בערבית**. כל יהודי חייב לשוב ביום כיפור ולעשות את היום כיום תפלה.

בתפילה. התפילה **מרקבת** את האדם לקב"ה - זה עניין של בהיותו קרוב ושל "ייחל משה את פניו ה' אלקיו". קירבה רבה יש כאן באמצעות התהנונים ביום הכיפורים. התפילה שונה מהתפילות שבכל יום.

ממילא - אם שוב נعلاה את שאלתנו בדבר ערבית בוודאי נזכר את הגمراה במגילה האומרת כי בלילה אין כפירה אולם אין הכוונה בגمراה זו לכפרה של עינomo של יום כי אם - לכפרת הקרבנות וכמוסבר שם כי "בימים כתיב" לעניין השער המשתלח וכפרתו. כפרת עינומו של יום שהוא מעין זרם של מים אדריהם הנזרקים לעבר האדם לטהרו - היא מצוחה גם **בערבית**. כל יהודי חייב לשוב ביום כיפור ולעשות את היום כיום תפלה.

רצוני לומר עוד בעניין זה: יש לנו פיות מופלא ומרומות מאד שאנו אומרים אותו בלילה ביום הכיפורים מיד לאחר תפילה שמונה עשרה: "יעלה תחנוןנו מערב ויבוא שועתנו מבקר ויראה רנונו עד ערב". יש שהוא מיוחד כאן. מיד לאחר שמונה עשרה אין אנו אומרים שום שליחה ופותחים מיד "יעלה". וזה פיות שבו אנו מבקשים מרביתו שיהיפך לנו את יום הכיפורים ליום תפלה. וזהו שאנו נהיה שרוויים בזום תענית ובזודאי שנרבבה בזודאים כמו זה עליון - , אולם אנו מבקשים גם לטיווע של הקב"ה שנצליח לעשות את יום הכיפורים ל"יום תפלה", יום אדר, יום חיננא. מהאי טעמא הנהיגו חז"ל גם את תפילות נעילה. מהו עניינה המיחוז של תפלה מרגשת זו? נראה לי, כי תפילת הנעילה היא הנוגנת בטוי מסכם וחוזק לכל מה שהתפלנו בערבית, שחרית, מוסף ומנחה - תפלת הנעילה מסמלת את מעשה תפלה שבו כל יום הכיפורים הוא **"יום תפלה"**.

וכך הוא העניין לגבי תחילת היום. בפיוט של "יעלה" אנו מגדירים את "יעלה", "ויבוא" ו"יראה" - בטווים המkipifs ושיככים לכל התפלות שאנו אומרים ביום הכיפורים. אלו הן המדרגות שבהן אנו עלמים משך היממה כולה ועושים אותה ל"יום תפלה". הם הם הדברים שכטבו הסבים שי צ"ל באגדות האיחולים שהיו מקבלים או שלחיהם לפני יום הכיפורים; "להתקדש בקדושת היום, לקבלת התפלות ולהשראת השכינה". כך אנו מצרפים ערבית, בקר וערב בבחינת "מערב עד ערבת שבתכם".

רצוני להוסיף עוד משהו: ב"יעלה תחנוןנו מערב" מבקשים אנו את העליה בתפילה וב"ויבוא שועתנו מבקר" אנו מבקשים על **כניתה** התפלה ואילו ב"יראה רנונו עד ערב" אנו מבקשים על **ראיות** התפלה. והנה את שלשת הביטויים האלה של עלה, יבוא ויגיע אנו מוצאים בפרשיות של יציאת מצרים: "ויתעל שועותם אל האלקים מן העבודה", "שועות בני ישראל באה אל"י" "וירא אלקים וידע אלקים". כל שלשת הביטויים המצוים ב"יעלה תחנוןנו" מקורם בפסוקים המספרים על יציאת מצרים.

מסתבר שיש תפילות שאין להן עלייה ואין מגיעות, כביכול, למרומים. כבדות הן.